

Myšlenky
z doby národního obrození
a jejich protagonisté

Zuzana Svobodová

Osvícenství v českých zemích a jeho protagonisté

Zuzana Svobodová

Osm stupňů světového řádu dle *Consultatio* (III – Pansophia)

Svět možný čili základ celé Pansofie, který se předesílá sedmi dalším okruhům či světům

Dokonalý rozum, logos

Předobrazy všeho, co by mohlo být, s řádem a pravdivostí

když Bůh myslil

vědět, chtít, moci

Svět pravzorový, ideový

První existující svět

Aby se stalo skutkem...

Jednota-pravda-dobro

když Bůh mluvil (Věčná moudrost, s Věčnou mocí a Láskou)

vševědoucnost, všemohoucnost, vševůle

Svět andělský

Zcela duchový, menšené obrazy prvního nekonečného jsoucna

když Bůh jednal mimo sebe

moudrost, moc, blaženost

Svět materiální, přirozený

Stvořen pro člověka

Pohyb duchů v tělech

vnímání potřeb, snaha dosáhnout naplnění, síly k tomu potřebné

Svět duchovní čili náboženství

Boží obraz v člověku

Styk stvořené mysli s nestvořenými tajemstvími

Když člověk myšlením Boha uctívá, mluvením chválí a prosí, činným a skutečným uctíváním a poslušností oslavuje

víra, naděje, láska

Svět mravní čili politika

Vzájemné povinnosti a závazky lidí, poznání lidské přirozenosti

Když člověk myšlením miluje a pečuje o dobro, mluvením poučuje, jednáním si pomáhá

vzájemné závazky, vzájemné služby, vzájemný prospěch

Svět lidské dovednosti

Spojení lidského rozumu s předměty přírody

Když člověk myslí, mluví, koná

teorie, praxe, chrese (napodobení, přetváření, užití)

Svět věčný

Dokonalý, vznikne z trosek a obnovy předešlých světů

zření, užívání, radost

Klatovské české duchovní centrum

- jezuitské lyceum
- Bohuslav Balbín (1621–1688) zde píše 1672–1673 Rozpravu na obranu jazyka slovanského, zvláště pak českého (*Dissertatio apologetica pro lingua Slavonica, praecipue Bohemica*), česky celé až 1869
- Václav Matěj Kramerius (1753–1808) založil 1790 Českou expedici (nakladatelství, knihkupectví, antikvariát)
- Josef Dobrovský
- Karel Slavoj Amerling (užíval pseudonym Strnad Klatovský)

Karl Heinrich Seibt (1735–1806)

- filosofie, církevní dějiny
- Lužický seminář
- tajemník pražského arcibiskupa
- Karlo-Ferdinandova univerzita, přednášel německy (ostatní dosud latinsky), učitelem Dobrovského, Jungmanna

(Univerzita Karlo-Ferdinandova byla vyhlášena reskripty císaře Ferdinanda III. 23. února 1654, vyřešil tak situaci, kdy Praha měla 3 vysoká učení – jezuité, Karolinum, arcib. seminář římským studiem generale – sloučením v jedno. Filozofická a teologická fakulta se sídlem v Klementinu byly řízeny jezuiti, právnická a lékařská fakulta sídlily v Karolinu a působili na nich i světští profesori, trvání tohoto názvu univerzity do r. 1920, pak „znovu“(?)
„Univerzita Karlova“)

- rektorem 1783

Národní obrození

„Prvá polovina devatenáctého století v Praze nevypadala zdaleka tak nadýchaně, jak se jeví při čtení Jiráskova díla. ... V národu bylo jen několik desítek mužů schopných českým jazykem psát nebo cizojazyčná díla překládat.“ (Hoffmannová, Eva. *Karel Slavoj Amerling*. Praha: Melantrich, 1982, s. 9)

Jan Svatopluk Presl (1791–1849) „v podobě tlustospisů ze všech oborů přírodních věd a techniky předal český jazyk vědecké veřejnosti.“ (dtto)

Amerling (1807–1884) v říjnu 1848 zahájil vyučování na první české střední škole v Praze.

1882 se štěpí pražská univerzita na německou a českou (obě stále s názvem Karlo-Ferdinandova), přicházejí první čeští profesoři a vyučují absolventy českých gymnázií.

Josef Dobrovský (1753–1829)

- nadaný (v 15 přijat na filosofickou fakultu Karlo-Ferdinandovy univerzity)
- „jezuitou proto, aby viděl nový svět“ – pobyl v řádu necelý rok, protože papež Klement XIV. r. 1773 řád zrušil, D. se vrátil z Brna do Prahy a dokončil 1776 teologická studia, od 1776 vychovatelem u Nosticů
- nejvýznamnější představitel českého osvícenství
- kritická metoda (první veřejné vystoupení 1778: přednáška o nepůvodnosti zlomku tzv. Markova evangelia – získaný kdysi Karlem IV., rukopis až ze 6. st.)
- časopis, populárně vědecká revue *Böhmische Litteratur*, 1779–1787, bojovná veřejná publicistika

Josef Dobrovský (1753–1829)

- Královská česká společnost nauk
- Vlastenecké muzeum
- Čech světového významu
- historie, biblistika, filologie (bohemistika, slavistika)
- „Bylť od padesáti let za vůdce a rádce všem, kdo s historií a s literaturou jak českou, tak slovanskou vůbec se obírali; ve zkoumání jazyků slovanských založil sám epochu novou. ... Charakter Dobrovského byl ušlechtilý a povznesený nad jakýkoliv egoismus. Svůj nevyčerpatelný poklad vědomostí pokládal za obecný majetek všech, kteří si přáli ho použítí ... Přátelé nebo protivníci, obojí mu bylo stejné, šlo-li o to, něco dobrotivého zařídití nebo prokázati laskavost...“ (Palacký)

Josef Dobrovský (1753–1829)

- výklad slova „Čechové“ od slovesa „četi“, tj. počínat, být první, vpředu; srov. stavy blouznivosti (cca od 1787), kdy hovoří o budoucím „třetím věku lidstva“, kdy velké věci nastanou skrze Slovany, kdy říše Ruská se nesmírně rozšíří, Češi budou první v díle dobra a ctnosti; přitom z uskutečněné cesty do Ruska líčil zklamání
- na sklonku života spor s jungmannovci, šlo mu opět o „šíření pravd, které mají nějaký vliv na štěstí lidstva“; ve sporu o rukopisy prohlásil tzv. Libušin soud za „podvrženou mazanici“; ostrý spor proto, že šlo o pravdu, kterou zrazovali ti, s nimiž chtěl v přátelství a úctě spolupracovat

Josef Dobrovský (1753–1829)

- 1823 setkání s Goethem v Mariánských Lázních: „Abbé Josef Dobrovský, velmistr kritického historického bádání ... Tento zvláštní muž, který se již od mlada zabral do soustavného studia slovanských jazyků a dějin – geniální svou pílí nad knihami i svými herodotskými cestami – vše tak získané zase vracel svou láskou k českému národopisu a vlastivědě; spojil tak s největší slávou ve vědě tu ještě vzácnější: ohlas ve veřejnosti. Ať zasáhne kamkoliv, ihned lze vidět mistra, který pojal svůj předmět všestranně a jemuž se roztráštěné jednotlivosti rychle pojí v celek ...“ (J. W. Goethe)
- film ČT: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10169539755-dvaasedmdesat-jmen-ceske-historie/209572232200011/>

Bernard Bolzano (1781–1848)

- piaristické gymnázium
- matematika, logika – učitelé: jezuita a národní buditel Stanislav **Vydra** (1741–1804, film ČT: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10169539755-dvaasedmdesat-jmen-ceske-historie/209572232200009/>); matematik, fyzik a astronom František Josef **Gerstner** (1756–1832), zakladatel Královského českého stavovského technického učiliště v Praze, předchůdce ČVUT, člen Královské české společnosti nauk, film ČT: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10169539755-dvaasedmdesat-jmen-ceske-historie/209572232200012/>)
- teologie, 1805 knězem, doktorem filozofie, na univerzitě profesorem filozofie náboženství (1805–1819 univerzitním kazatelem v kostele Nejsvětějšího Salvátora), sesazen pro reformní názory r. 1820
- 1841–1848 sekretářem Královské české společnosti nauk, přednášky

Bernard Bolzano (1781–1848)

Posmrtně vydané práce

- *Řeči vzdělávací k akademické mládeži I-IV*, Praha 1882–87
- *O nejlepším státě*, neboli Myšlenky kohosi, jenž lidstvo miloval, o nejúčelnějším zařízení společnosti občanské, Praha (1934, 1949, 1952 – nevyšlo za jeho života, ppd. napsáno r. 1831)
- *O pokroku a dobročinnosti*, Praha 1951
- *Paradoxy nekonečna*, Praha 1963
- *Untersuchungen zur Grundlegung der Ästhetik*, Frankfurt am Main, 1971
- *Vědosloví* (výbor), Praha 1981
- *Vlastní životopis*, Praha 1981
- *Výbor z filosofických spisů*, Praha 1981
- *O pojmu krásna*. Filosofické pojednání, *Estetika* 31, 1994, s. 113–132
- *O dělení krásných umění*, *Estetika* 40, 2004, s. 169–218

Film o něm v ČT: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10169539755-dvaasedmdesat-jmen-ceske-historie/209572232200018/>

Bernard Bolzano (1781–1848)

- z nekrologu v Havlíčkových *Národních novinách* 22/12/1848 – autorem možná přímo Karel Havlíček Borovský (1821–1856):
„Pomníkem nejkrásnějším ... jest, že svobodné pohybování ducha v naší vlasti jest namnoze plod semene, které on rozsíval“
- „nelze lépe a důstojněji uctít památky zemřelých než následováním jich ctností a dokonáním dobra, v němž učinili počátek.“ (O smrti, in: *O nejlepším státě*, s. 161)

Bernard Bolzano (1781–1848)

- „Filozofie je věda o objektivní souvislosti všech těch pravd, k jejichž posledním důvodům se snažíme podle možnosti proniknout, abychom se tak stávali moudřejšími a lepšími.“ (Co je filozofie, in: *Výbor z filozofických spisů*, s. 69–70)

- Nejvyšší mravní zákon:

„Ze všech možných jednání vol vždy takové, které při zvážení všech důsledků nejvíce podporuje blaho celku, lhostejno v kterých jeho částech!“

„Ze všech možných jednání vol vždy takové, které při zvážení všech důsledků nejvíce podporuje ctnost a blaženost celku!“

(O nevyšším mravním zákoně, dtto, s. 101)

František Palacký (1798–1876)

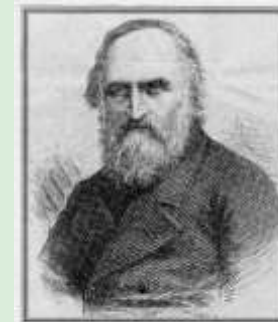
- „Otec národa“
- historik
- české národní obrození
- kultura a věda
- austroslavismus jako hráz proti pangermanismu a panslavismu
- film ČT: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10169539755-dvaasedmdesat-jmen-ceske-historie/209572232200024/>

Karel Slavoj Amerling (1807–1884)

- žák a spolupracovník Jana Svatopluka **Presla** –překládá například Poppeho *Technologii*, kde zaznívá Preslova věta: „Lépe bys sobě poradil, kdybys místo hospodování a marného a ničemného tlachání knihu do rukou vzal a pilně čítal!“ (dle Hoffmannová 1982, s. 24)
- rozsáhlá kulturně organizační činnost
- 1836 iniciátor společnosti „Stálci“ – každý Stálec měl na veřejnosti hovořit česky, zpívat veřejně české písně a vybízet k projevům češství i ostatní; hlavní povinnost každého Stálce: odebírat pravidelně všechny knihy, které společnost vydá. Od 1837 do 1839 měli 245 členů, konal pro ně přednášky a instruoval, jak získávat další členy, poté zřizuje Bibliotéku klasiků, kde se mu podařilo vydat 4 tituly: Iliadu, Odysseu, Othella a Nerostopii J. S. Presla, tyto aktivity končí 1844.
- Spolek ctnostných
- sdružení Vykoupců (kolem r. 1839; tajná náboženská organizace, nazývaná také Sbor stavitelů, či Slávští bratři, příp. Uvědomělí vlastenci, Čeští vzbouřenci, Sbor vzdělanosti, ctnosti a života, Věrníci; inspirace mu přišla v kapli v Praskolesích 24/7/1839)

Karel Slavoj Amerling (1807–1884)

K. S. Amerling

- v Klementinu vyučujícím s chemicko-technologickými přednáškami v odborné nedělní škole pro Jednotu pro povzbuzení průmyslu („pro promyslníky“), oblíben, zdarma, chodil si poslechnout i Lev Thun
- přednášky přeneseny do „Žitnobranské“ ulice (na rohu ulice V tůních a Žitná) do nově postaveného učiliště Budeč, kromě toho zavedl Mistrovské porady pražské (pro majitele dílen a mistry provozoven) – seznamoval je s novými technologiemi v průmyslu v Evropě, vyškolení mistři měli dále poskytovat školení venkovským mistrům, kteří nemohli dojíždět na večerní přednášky do Budče, vydává *Posel z Budče*, *Promyslný posel*, *Nedělní listy pro řemeslníky*, *Presl píše* a vydává *Časopis technologický* (1837)
- Budeč – k vyučování všem vědám a uměním, ke kterým doba dospěla, názvem navazuje na pověst z Kosmovy kroniky o škole v přemyslovské tvrzi u Zákolan, kde se setkávají Slované. Zde se měli vzdělávat učitelé, průmyslníci, řemeslníci, matky-hospodyně, ... česká vyšší všeobecně vzdělávací škola podle vzoru Komenského školy šaryšsko-potocké. 1843 vyplácí všechny dlužníky a budovu kupuje Lev Thun.
- „Ženská“ Budeč: ženská škola, od 5/4 1843 učí dívky starší 15ti let Amerling, poté 1845–1850 pod vedením Františky (Svatavy) Amerlingové (1812–1887, manželka Karla Slavoj Amerlinga), Josefa Wenziga a dalších. Do roku 1847 působila tato škola v Amerlingově Budči, po jejím zrušení působila samostatně v pražské Vodičkově ulici. Tato ženská škola považována jinde za „druhou“ školu po škole Bohuslavy Rajské (ta trvala jen od 1/1/1844 do 1/8/1844) – ona prý přiměla Amerlinga, aby vyučoval i dívky, když přednášel učňům na nedělní řemeslné škole v Klementinu. Rajská absolvovala učitelský kurz v německé pražské škole a poté učila dívky (do 15ti let) češtinu, němčinu, literaturu, ženské ruční práce a přírodovědu; odmítla Amerlingovu nabídku k sňatku a ke spojení obou škol pro dívky a po roce odjela do Vratislavi zasnoubená s Františkem Čelakovským (což jí prý poradila Božena Němcová – srov. s. 64). Po roce otevřela ústav pro ženy Eleonora Věroslava Jonáková v domě U tří korun na Uhelném trhu vedle Platýzu, včetně penzionátu.
- „Jsme částka celku, a co částka musíme přispívat ze všech svých sil k úlohám celku“ (s. 58)

Leopold Lev z Thun-Hohensteinu (1811–1888)

- při studiích na pražské univerzitě si oblíbil Bolzana
- založení reálných škol (Praha 1833 německá, 1849 česká; [více](#))
- Ministr kultu a vyučování Rakouského císařství (1849–1860) –
- pomoc českým vlastencům (Budeč)
- Matice česká (jedním z prvních zakladatelů a r. 1849 členem Sboru pro vzdělání řeči a literatury české při Matici české)